

Agnieszka Tyniec

Kariera szkolna i zawodowa uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi

Wsparcie szkoły w realizacji zadań
z zakresu doradztwa zawodowego

Agnieszka Tyniec

Kariera szkolna i zawodowa uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi

Wsparcie szkoły w realizacji zadań
z zakresu doradztwa zawodowego

Ośrodek Rozwoju Edukacji
Warszawa 2018

Nadzór merytoryczny
Izabella Lutze/Katarzyna Stępnia

Redakcja językowa i korekta
Karolina Strugińska

Projekt okładki, opracowanie graficzne,
redakcja techniczna i skład
Barbara Jechalska

Zdjęcie na okładce: © goodluz/Fotolia.com

Ośrodek Rozwoju Edukacji
Warszawa 2018

ISBN 978-83-66047-15-0

Publikacja jest rozpowszechniana na zasadach wolnej licencji
Creative Commons – Użycie Niekommercyjne 3.0 Polska (**CC-BY-NC**).

Publikacja opracowana w ramach projektu pozakonkursowego „Opracowanie instrumentów do prowadzenia diagnozy psychologiczno-pedagogicznej” realizowanego przez Ośrodek Rozwoju Edukacji w ramach Osi Priorytetowej II, działanie: 2.10 Wysoka jakość systemu oświaty, Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój (POWER).

Egzemplarz bezpłatny

Ośrodek Rozwoju Edukacji
Aleje Ujazdowskie 28
00-478 Warszawa
www.ore.edu.pl
tel. 22 345 37 00
fax 22 345 37 70

Unia Europejska
Europejski Fundusz Społeczny

Spis treści

Wstęp	7
Przepisy prawa oświatowego	7
Zadania poradni w zakresie doradztwa zawodowego – w szczególności dla uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi	9
Wsparcie szkół przez poradnie psychologiczno-pedagogiczne	13
Dobre praktyki	21
Podsumowanie	34
Bibliografia	35
Załącznik	36

Wstęp

Każdy młody człowiek chce, aby nauka w szkole była interesująca, a praca w życiu dorosłym przynosiła mu satysfakcję i dawała szansę rozwoju w zawodzie. W dzisiejszej rzeczywistości – ze względu na ogromną ilość szkół, szeroką ofertę kształcenia i ciągłe zmiany na rynku pracy – uczniom trudno jest właściwie ukierunkować swój rozwój zawodowy i dokonać trafnych wyborów edukacyjnych. Z badań Magdaleny Kamienieckiej¹ wynika, że młodzież, rozważając podjęcie decyzji odnoszącej się do dalszej ścieżki edukacyjnej i zawodowej, skupia się na dwóch kwestiach: rozwoju zainteresowań oraz dostosowaniu się do wymagań rynkowych i oczekiwań społecznych. Analizując swe możliwości, uczniowie próbują pogodzić obie tendencje. Z jednej strony chcieliby wykonywać pracę zgodną z ich pasjami i odpowiadającą ich predyspozycjom, z drugiej – boją się o swoją przyszłość na rynku pracy, obawiają się szybkiego tempa przemian społeczno-ekonomicznych. Młodzi mówią otwarcie, że chcą iść do szkoły, która pozwoli na rozwój zainteresowań, ale także zapewni dobry start. Jednocześnie przyznają, że są nie w pełni świadomi swojego potencjału, trudno im sprecyzować zainteresowania, nie wiedzą, jak je rozwijać na kolejnych etapach edukacji. Dlatego nieoceniona wydaje się rola szkoły i doradców zawodowych, którzy dysponują zarówno odpowiednim przygotowaniem, jak i narzędziami, aby wskazać uczniom możliwości kształcenia, biorąc pod uwagę ich predyspozycje². Zadaniem współczesnej szkoły jest uświadomienie uczniom, przed jakimi wyzwaniem stają, oraz przygotowanie ich do przezwycięzania rozmaitych kryzysów: życiowych, edukacyjnych i zawodowych.

Mamy nadzieję, że przedstawiony materiał pomoże w realizacji tych zadań. Zawiera on wskazówki dla specjalistów z poradni psychologiczno-pedagogicznych, nauczycieli i wychowawców – dotyczy w szczególności współpracy poradni ze szkołą w zakresie rozwijania kluczowych kompetencji uczniów. Kolejne rozdziały przedstawiają przepisy prawa oświatowego, omawiają zadania poradni dotyczące realizowania doradztwa zawodowego – zwłaszcza dla uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi (SPE) – opisują metody działania, z pomocą których poradnia może wesprzeć szkołę w organizowaniu doradztwa zawodowego, a także prezentują przykłady dobrych praktyk.

Przepisy prawa oświatowego

Doradztwo edukacyjno-zawodowe stanowi ważną płaszczyznę pracy z uczniem. Dla rozwoju kariery młodego człowieka istotne wydaje się spotkanie odpowiednich osób, potrafiących ukazać mu jego możliwości oraz różnorodne ograniczenia przy wyborze szkoły i zawodu. Szczególne znaczenie ma pomoc udzielana uczniom ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, wyrównywanie ich deficytów, rozwijanie zdolności, kształtowanie odpowiednich relacji z otoczeniem,

¹ Kamieniecka M., (2015), *Decyzje edukacyjno-zawodowe uczniów szkół gimnazjalnych. Raport podsumowujący*, Warszawa: Instytut Badań Edukacyjnych.

² Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 roku w sprawie zasad organizacji i udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach (Dz.U. z 2017 r., poz. 1591).

wzmacnianie ich samoakceptacji i poczucia własnej wartości. Z wyżej wspomnianych badań M. Kamienieckiej wynika, iż uczniowie zdają sobie sprawę z tego, że ostateczny ciężar decyzji dotyczących wyboru zawodu spoczywa na nich, ale doceniają rolę i oczekują pomocy ze strony m.in.: rodziców, wychowawców i innych nauczycieli. To właśnie pedagodzy no co dzień uważnie obserwują uczniów, poznają ich mocne strony – to oni są w stanie powiedzieć wiele o przyszłości, dalszej edukacji i sytuacji swych podopiecznych na rynku pracy.

W pracy z doradcą zawodowym najbardziej użyteczne w opinii uczniów są spotkania indywidualne, podczas których można skupić się na predyspozycjach, planach, zainteresowaniach i potrzebach oraz dobrać metody pracy do specyfiki danej osoby. Uczniowie raczej ujemnie oceniają pojedyncze zajęcia grupowe, nieco lepiej zajęcia grupowe realizowane jako cykl lekcji. Najbardziej sprzyja budowaniu pozytywnej relacji uczeń – doradca sytuacja, w której funkcję doradcy pełni nie etatowy nauczyciel szkoły bądź pedagog szkolny, ale np. pracownik poradni psychologiczno-pedagogicznej – będący dla uczniów osobą „z zewnątrz”.

Z początkiem roku szkolnego 2017/2018 weszły w życie przepisy *Ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. – Prawo oświatowe* (Dz.U. z 2017 r., poz. 59) oraz nowe rozporządzenia – w tym ***Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 17 marca 2017 r. w sprawie szczegółowej organizacji publicznych szkół i publicznych przedszkoli***, które określa procedurę i terminy opracowywania, uzgadniania i zatwierdzania arkusza organizacji pracy w danej placówce³. Zgodnie z art. 109 ust. 1 pkt 7 *Ustawy – Prawo oświatowe* od 1 września 2017 roku zajęcia z zakresu doradztwa zawodowego stanowią jedną z form działalności dydaktyczno-wychowawczej szkoły.

W szkole podstawowej wprowadzono w klasie VII nowy przedmiot – doradztwo zawodowe – jako zajęcia związane z wyborem kierunku kształcenia i zawodu, które realizowane są w oparciu o program przygotowywany przez nauczyciela realizującego ten przedmiot, a dopuszczany do użytku przez dyrektora szkoły, po zasięgnięciu opinii rady pedagogicznej. Zostały one wprowadzone także w branżowej szkole I stopnia. Zarówno w jednym, jak i w drugim typie szkoły ilość godzin doradztwa zawodowego wynosi 10 w cyklu rocznym. Dyrektor szkoły decyduje, czy zajęcia te będą realizowane przez cały rok szkolny, czy w ciągu jednego semestru.

W roku szkolnym 2017/2018 zajęcia z zakresu doradztwa zawodowego realizowano w oparciu o programy przygotowane przez nauczycieli prowadzących te zajęcia. Program powinien zawierać informacje o zawodach, kwalifikacjach i stanowiskach pracy oraz możliwościach uzyskania kwalifikacji zgodnych z potrzebami rynku pracy i predyspozycjami zawodowymi. W kolejnych latach treści programowe z zakresu doradztwa zawodowego, warunki oraz sposób realizacji i organizacji zajęć oraz wymagania związane z przygotowaniem osób realizujących doradztwo zawodowe w szkołach i placówkach zostaną dookreślone. *Ustawa – Prawo oświatowe* przewiduje bowiem wydanie rozporządzenia o warunkach i sposobach realizacji oraz organizacji doradztwa zawodowego w szkołach i placówkach, a także wymaganiach dotyczących przygotowania osób realizujących doradztwo zawodowe w szkołach i placówkach.

1 września 2018 roku w życie weszło w życie nowe rozporządzenie o doradztwie zawodowym, które określa cele doradztwa na poszczególnych etapach kształcenia. Rozporządzenie wyszczególnia preorientację zawodową dla przedszkoli, oddziałów przedszkolnych w szkołach

³ *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 17 marca 2017 r. w sprawie szczegółowej organizacji publicznych szkół i publicznych przedszkoli* (Dz.U. z 2017 r., poz. 649).

podstawowych i innych form wychowania przedszkolnego, orientację zawodową dla klas I–VI szkół podstawowych oraz działania w zakresie doradztwa zawodowego dla klas VII i VIII szkół podstawowych i szkół ponadpodstawowych.

W rozporządzeniu wskazano, jakie zajęcia i działania z zakresu doradztwa zawodowego mogą być podejmowane w przedszkolach oraz poszczególnych typach szkół, określono także treści programowe.

Zgodnie z nowym rozporządzeniem od 1 września 2018 roku doradztwo zawodowe realizowane jest w oparciu o program wewnątrzszkolnego systemu doradztwa zawodowego na dany rok szkolny, określający tematykę działań, metody, formy i terminy ich realizacji, wskazanie osób odpowiedzialnych za realizację działań doradczych.

W przypadku uczniów II i III klas gimnazjum oraz uczniów szkół ponadgimnazjalnych zajęcia związane z wyborem kierunku kształcenia i zawodu oraz planowaniem kształcenia i kariery szkolnej są jedną z form pomocy psychologiczno-pedagogicznej, do realizacji których (na podstawie **Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 kwietnia 2013 r. w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach**) szkoła jest zobligowana na III i IV etapie nauczania. W realizacji tego zadania szkołę może wesprzeć między innymi poradnia psychologiczno-pedagogiczna.

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie zasad organizacji i udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach określa, na czym polega pomoc psychologiczno-pedagogiczna, komu jest udzielana, kto jej udziela w szkołach i placówkach, i w jaki sposób. Doradztwo zawodowe jest realizowane w ramach udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej organizowanej przez dyrektora szkoły lub placówki we współpracy m.in. z poradniami psychologiczno-pedagogicznymi. Doradca zawodowy definiuje zapotrzebowanie uczniów danej szkoły na informacje dotyczące możliwości dalszego kształcenia, rynku pracy, pomaga uczniom planować dalszą edukację i wyznaczać cele zawodowe, a w efekcie wybrać kierunek kształcenia i zawód – w zgodzie z ich potencjałem, mocnymi stronami, predyspozycjami, zainteresowaniami i uzdolnieniami.

Zadania poradni w zakresie doradztwa zawodowego — w szczególności dla uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi

Wybór kolejnej szkoły, a w następstwie zawodu, to bardzo ważna decyzja dla każdego, kto ją podejmuje, a w szczególności dla uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi (SPE). Są to osoby o różnorodnych potrzebach i predyspozycjach – niektórych uczniów z tej grupy cechuje specyficzne funkcjonowanie poznawcze, wymuszające szczególny sposób nabywania wiedzy i umiejętności. W takim rozumieniu uczeń ze SPE to zarówno ten, który przejawia trudności w uczeniu się, jak i uczeń zdolny.

Nowe rozporządzenie wyróżnia następujące grupy uczniów ze SPE:

- niepełnosprawni;
- niedostosowani społecznie i zagrożeni niedostosowaniem społecznym;
- z zaburzeniami zachowania i emocji;
- szczególnie uzdolnieni;
- ze specyficznymi trudnościami w uczeniu się (np. z dysleksją, dysgrafią, dysortografią czy dyskalkulią);
- z deficytami kompetencji i zaburzeniami sprawności językowych;
- chorzy przewlekłe;
- znajdujący się w sytuacji kryzysowej, traumatycznej;
- z niepowodzeniami edukacyjnymi;
- z zaniedbaniami środowiskowymi związanymi z sytuacją bytową rodziny, sposobem spędzania czasu wolnego, kontaktami środowiskowymi;
- z trudnościami adaptacyjnymi związanymi z różnicami kulturowymi, zmianą środowiska edukacyjnego, wcześniejszym kształceniem za granicą.

We wszystkich tych przypadkach niezwykle ważne jest dostrzeżenie i zrozumienie potrzeb ucznia w kontekście jego nauki w szkole oraz wiedza na temat właściwie dobranego postępowania i metod pracy. Szczególnie istotna wydaje się współpraca szkoły z poradnią psychologiczno-pedagogiczną w celu dokonania szczegółowej diagnozy, uzyskania rozpoznania, sformułowania zaleceń, a w konsekwencji wydania opinii czy orzeczenia. Współpraca ta jest istotna również w pracy doradczej – jej nawiązanie powinno służyć temu, by pomóc uczniom w podjęciu decyzji dotyczącej dalszego kształcenia, a także by wesprzeć tych, którzy z różnych powodów nie chcą, bądź nie mogą podjąć dalszej nauki w liceum, technikum czy szkole branżowej.

Doradcy, psycholodzy, pedagodzy i inni specjaliści pracujący w szkołach i poradniach mogą poprzez rozmowy, spotkania, badania specjalistyczne oraz analizę wyników rozpoznać możliwości i potrzeby ucznia. Głównym zadaniem poradni jest diagnozowanie dzieci i młodzieży oraz udzielanie im i ich rodzicom pomocy psychologiczno-pedagogicznej. Poradnie realizują szeroko pojętą profilaktykę oraz wspierają placówki oświatowe pod kątem edukacyjnym i wychowawczym, pomagają rozwiązywać problemy natury dydaktycznej, wychowawczej i opiekuńczej.

W praktyce pomoc psychologiczno-pedagogiczna oraz wspieranie placówek oświatowych polega na doradzaniu uczniom w kwestii wyboru dalszej ścieżki kształcenia oraz planowania kariery zawodowej, a także na wspieraniu rodziców w rozpoznawaniu potencjału ich dzieci, uświadamianiu sobie ich ograniczeń psychofizycznych oraz przezwyciężaniu trudności i problemów wychowawczych. W razie potrzeby prowadzona jest terapia dzieci i młodzieży oraz ich rodzin. Udzielana pomoc ma formę zajęć – indywidualnych lub grupowych, terapii rodzin, organizowania grup wsparcia, prowadzenia mediacji, interwencji kryzysowej, warsztatów, udzielania porad lub konsultacji, wygłaszania wykładów, prelekcji, prowadzenia działalności informacyjno-szkoleniowej.

Poradnia powinna udzielać nauczycielom i wychowawcom pomocy – m.in. w zakresie planowania i przeprowadzania zadań z zakresu doradztwa edukacyjno-zawodowego, rozwijania zainteresowań oraz uzdolnień uczniów. Zadania te powinny być realizowane przez psychologów, pedagogów, logopedów, a także doradców zawodowych oraz innych specjalistów, np. lekarzy współpracujących z poradniami.

W zależności od potrzeb każda poradnia powinna współpracować z:

- innymi poradniami – w ramach wymiany doświadczeń ze specjalistami zatrudnionymi w innej placówce;
- placówkami doskonalenia nauczycieli – w celu doskonalenia kompetencji własnych pracowników, szkolenia w zakresie pracy z daną grupą dzieci;
- bibliotekami pedagogicznymi – poprzez udostępnianie materiałów mających za zadanie wspierać realizację zadań doradczych, a także poprzez włączenie się w prowadzoną przez biblioteki działalność wydawniczą czy organizację wydarzeń edukacyjnych i kulturalnych;
- organizacjami pozarządowymi – w ramach realizowania wspólnych projektów, zaangażowanie w wolontariat, realizację zadań społecznych;
- innymi podmiotami świadczącymi poradnictwo i pomoc dla dzieci, młodzieży oraz rodziców i nauczycieli, takimi jak Ochotnicze Hufce Pracy czy Akademickie Biura Karier – podmioty te gwarantują pomoc i opiekę rozumianą nie tylko jako działania chroniące, ale przede wszystkim takie, które mają mobilizować, motywować i inspirować do podejmowania inicjatyw na rzecz poprawy sytuacji każdej jednostki.

Szkoły i poradnie psychologiczno-pedagogiczne mają obowiązek prowadzenia doradztwa zawodowego dla uczniów. Poradnie powinny stanowić najbliższe zaplecze diagnostyczne, metodyczne i instruktażowe dla szkół i placówek oświatowych, zatrudnionych w nich doradców zawodowych lub nauczycieli koordynujących doradztwo.

W ostatnich latach odnotowano rosnące zapotrzebowanie uczniów na pomoc psychologiczno-pedagogiczną. Według raportu Naczelnej Izby Kontroli o pomocy psychologiczno-pedagogicznej⁴, w latach 2011–2016 znacznie wzrosła (o prawie 50 tys., czyli o ponad 5%) liczba uczniów przyjętych w publicznych poradniach psychologiczno-pedagogicznych. Wzrosła również – o ponad 28% – liczba wydanych orzeczeń. W latach 2014–2015 poradnie wydały także więcej opinii dotyczących odroczenia obowiązku szkolnego – o ponad 100%, a także opinii o stwierdzeniu potrzeby udzielenia pomocy psychologiczno-pedagogicznej w szkole – o 8% więcej – i przedszkole – o prawie 40%.

Zmiany te stawiają przed szkołami i poradniami nowe wyzwania. Poradnie powinny poszerzyć zakres i różnorodność swych działań oraz metod pracy, a także podnieść jakość usług związanych z doradztwem zawodowym. W kontekście sytuacji uczniów ze SPE, zgodnie z *Rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej z dnia 28 sierpnia 2017 r. zmieniającym rozporządzenie w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach* (Dz.U. z 2017 r., poz. 1643), wsparcie poradni (we współpracy ze szkołą bądź placówką) polegać będzie głównie na:

- wczesnym rozpoznaniu potencjału ucznia;
- zdefiniowaniu deficytów i mocnych stron oraz uzdolnień ucznia (w przypadku uczniów uzdolnionych) i pracy nad nimi;
- analizie funkcjonowania ucznia w szkole i najbliższym środowisku;

⁴ Najwyższa Izba Kontroli, (2017), *NIK o pomocy psychologiczno-pedagogicznej dla uczniów*, Warszawa: NIK, dostępny online: <https://www.nik.gov.pl/aktualnosci/nik-o-pomocy-psychologiczno-pedagogicznej-dla-uczniow.html> [dostęp: 17 sierpnia 2018 r.].

- zidentyfikowaniu barier i ograniczeń, które uniemożliwiają uczniowi pełne i aktywne uczestnictwo w życiu szkoły, oraz czynników, które utrudniają mu funkcjonowanie w najbliższym środowisku społecznym.

Poradnie wspierają także szkoły w szeroko pojętych działaniach profilaktycznych, mających na celu przeciwdziałanie niepowodzeniom edukacyjnym uczniów ze SPE. Wszystkie te oddziaływania ściśle łączą się z późniejszymi decyzjami uczniów dotyczącymi rozwoju, edukacji i planowaniem wejścia na rynek pracy. Istotne jest zatem rozwijanie mocnych stron uczniów, wyrównywanie ich deficytów, ale także kształtowanie cenionych na rynku pracy kompetencji społecznych, podnoszenie poczucia własnej skuteczności, umiejętności samokontroli, wyznaczania sobie celów i ich osiągania, jak również wzmacnianie wiary w możliwość zatrudnienia i otwartości na nowe perspektywy, np. na elastyczne formy zatrudnienia, pracę w charakterze zdalnym czy w systemie projektowym.

Na uwagę zasługują możliwości poradni zakresie w pracy z uczniem szczególnie uzdolnionym, czy też wybitnie uzdolnionym, czyli takim, który posiada co najmniej jedną z poniższych cech:

- wysokie zdolności ogólne i wysoki iloraz inteligencji (120 i powyżej);
- wysokie zdolności specjalne, czyli uzdolnienia;
- osiągnięcia bądź możliwość wysokich osiągnięć w nauce szkolnej lub innej dziedzinie wartościowej społecznie;
- osiągnięcia artystyczne bądź możliwości takich osiągnięć⁵.

W świetle tej definicji uczeń wybitnie zdolny nie musi mieć wysokich ocen w szkole, może uczyć się przeciętnie lub wręcz słabo. Jego uzdolnienia nie zawsze dotyczą dziedzin związanych z edukacją szkolną. Może on specyficznie funkcjonować w środowisku szkolnym, przejawiać różnego rodzaju trudności np.: nadpobudliwość, deficyty w zakresie funkcjonowania społecznego itp. W związku z tym szkoły i placówki oświatowe, oprócz pracujących tam specjalistów, potrzebują doradców zawodowych, którzy pomogliby młodzieży w trudnym procesie planowania kariery i konfrontowania swych predyspozycji z realiami rynku pracy.

Działania z zakresu doradztwa zawodowego zazwyczaj koordynuje pedagog lub inny nauczyciel wyznaczony przez dyrektora. Zapotrzebowanie na zajęcia z doradztwa zawodowego jest duże. Powinny one być realizowane przez wykwalifikowanych doradców, którzy potrafią efektywnie prowadzić warsztaty, rozpoznawać zainteresowania uczniów, wykonywać badanie predyspozycji zawodowych.

Specjaliści pracujący w poradniach i szkołach powinni:

- dysponować odpowiednimi narzędziami (m.in. testami predyspozycji zawodowych, kwestionariuszami zainteresowań, testami inteligencji, testami osobowości), przeznaczonymi do wykorzystania wyłącznie przez psychologów;
- posiadać aktualne informacje na temat możliwych ścieżek edukacyjno-zawodowych;
- udostępniać informatory dotyczące szkół średnich, wyższych i policealnych oraz opisy zawodów, drukowane informacje dla uczniów (ulotki, czasopisma specjalistyczne, wydawnictwa z prasy codziennej), informacje multimedialne (filmy o zawodach i przykładowych ścieżkach kształcenia, płyty CD, programy komputerowe), materiały wspomagające

⁵ Lewowicki T., (1986), *Kształcenie uczniów zdolnych*, Warszawa: Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne.

pracę doradcy i nauczycieli (ankiety, kwestionariusze, scenariusze zajęć dotyczących dokonywania samooceny, podejmowania decyzji, bibliografię literatury fachowej, stron internetowych, książki, poradniki, informatory, czasopisma), jak również opracowania teoretyczne, materiały metodyczne, poradniki;

- na bieżąco wzbogacać swoje zasoby metodyczne, scenariusze zajęć, a także materiały metodyczne służące poradnictwu zawodowemu;
- poznawać najnowsze publikacje z zakresu doradztwa zawodowego;
- prowadzić szkolenia i spotkania z rodzicami;
- dysponować programami służącymi rozwojowi umiejętności wychowawczych i doradczych rodziców oraz nauczycieli;
- systematycznie badać potrzeby szkół i oczekiwania uczniów w zakresie pomocy psychologicznej i poradnictwa zawodowego;
- regularnie przeprowadzać ewaluację udzielanej pomocy;
- wpływać na doskonalenie oferty działań na rzecz szkół i dostosowywać ją do zmieniających się potrzeb.

Wsparcie szkół przez poradnie psychologiczno-pedagogiczne

W szkołach, przedszkolach i placówkach w myśl *Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 roku w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach* (Dz.U. z 2017 r., poz. 1591) powinna być realizowana edukacja zawodowa uczniów, na co wskazują poszczególne przepisy.

Pomoc poradni w kontekście doradztwa zawodowego powinna opierać się na działaniach takich jak:

1. na etapie przedszkola:

- rozpoznawanie indywidualnych potrzeb rozwojowych dzieci;
- przekazywanie dzieciom informacji o popularnych zawodach;
- omawianie specyfiki i przygotowanie do kolejnego etapu edukacji;
- dostrzeganie i diagnozowanie dzieci z zaburzeniami rozwojowymi, zaburzeniami mowy, trudnościami emocjonalnymi, trudnościami adaptacyjnymi;
- prowadzenie wczesnego wspomaganie rozwoju oraz zajęć terapeutycznych;
- pomoc dzieciom w zaadaptowaniu się w środowisku przedszkolnym i funkcjonowaniu w grupie rówieśniczej;
- identyfikowanie i wspieranie dzieci szczególnie uzdolnionych;
- podnoszenie kompetencji wychowawczych rodziców, wspieranie ich w rozwiązywaniu problemów wychowawczych, zalecanie specjalistycznej pomocy – jeśli rodzina jest w kryzysie.

Wymienione wyżej zadania poradnia może realizować np. poprzez:

- konsultacje indywidualne, zajęcia grupowe dla dzieci i rodziców;
- obserwację dziecka w grupie;
- wykorzystywanie testów i kwestionariuszy diagnostycznych;

- zajęcia edukacyjne i terapeutyczne;
- spotkania z zaproszonymi specjalistami, spotkania z doradcą pracującym w poradni – np. dotyczące roli pracy w życiu człowieka;
- kursy, treningi, szkolenia dla dzieci, rodziców, wychowawców.

2. na etapie szkoły podstawowej:

- w nauczaniu początkowym (oprócz rozpoznania oraz diagnozy deficytów i uzdolnień):
 - ✓ zajęcia z doradcą podczas lekcji i pobytu uczniów w świetlicy szkolnej,
 - ✓ indywidualne zajęcia z zakresu doradztwa zawodowego, również z udziałem rodziców.

Zajęcia z doradcą, psychologiem bądź pedagogiem w klasach I–III mogą być zorientowane na poznawanie interesujących zawodów, ale także na samopoznanie uczniów – zidentyfikowanie zainteresowań i mocnych stron, na wzmocnienie samooceny uczniów, podnoszenie ich motywacji do dalszego rozwoju – zarówno w kontekście edukacji, jak i zaistnienia na rynku pracy – a także na poszerzanie ich wiedzy na temat stanu zdrowia i zdolności wymaganych w poszczególnych zawodach czy sposobów poszukiwania pracy.

- w klasach IV–VIII oraz klasach gimnazjalnych:
 - ✓ zajęcia grupowe i warsztaty,
 - ✓ zajęcia indywidualne ze specjalistami pracującymi w poradni służące rozwojowi samoświadomości i umiejętności dokonywania wglądu, budowaniu kompetencji społecznych, relacji rówieśniczych i rodzinnych.

Na każdym etapie kształcenia poradnia może wspierać wszechstronny rozwój dzieci i młodzieży, doskonalić ich umiejętność uczenia się, kształcić i rozwijać ich metody negocjacji i rozwiązywania konfliktów. Powinna ponadto prowadzić działania prozdrowotne, profilaktyczne w zakresie uzależnień – także poprzez wspieranie nauczycieli i specjalistów szkolnych w działaniach z tego obszaru. Doradca zawodowy zatrudniony w szkole lub pracownik szkoły koordynujący te działania powinien współpracować z innymi nauczycielami oraz z poradnią psychologiczno-pedagogiczną.

Rozporządzenie jednoznacznie wskazuje, że obowiązkiem doradcy zawodowego w szkole jest:

- systematyczne diagnozowanie zapotrzebowania uczniów na informacje edukacyjne i zawodowe oraz wspieranie ich w planowaniu kształcenia i kariery zawodowej;
- gromadzenie, aktualizacja i udostępnianie informacji edukacyjnych i zawodowych właściwych dla danego poziomu kształcenia;
- opracowanie i wdrożenie własnego programu zajęć związanych z wyborem kierunku kształcenia i zawodu dla klasy VII i klasy VIII lub dla uczniów szkoły ponadpodstawowej;
- prowadzenie zajęć związanych z wyborem kierunku kształcenia i zawodu z uwzględnieniem rozpoznanych mocnych stron, predyspozycji, zainteresowań i uzdolnień uczniów.

Wobec ucznia posiadającego orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego doradca zawodowy ma obowiązek:

- uczestniczyć jako członek zespołu w opracowaniu indywidualnego programu edukacyjno-terapeutycznego dla ucznia;
- realizować wspólnie z innymi nauczycielami zintegrowane działania i zajęcia określone w indywidualnym programie edukacyjno-terapeutycznym, opracowanym dla ucznia

na podstawie *Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych oraz niedostosowanych społecznie i zagrożonych niedostosowaniem społecznym w przedszkolach, szkołach i oddziałach ogólnodostępnych lub integracyjnych* (Dz.U. z 2017 r., poz. 1578) – tj. prowadzić w ramach pomocy psychologiczno-pedagogicznej zajęcia związane z wyborem kierunku kształcenia i zawodu.

Ponadto jego zadaniem jest:

- koordynowanie działalności informacyjno-doradczej prowadzonej przez szkołę i placówkę;
- współpraca z innymi nauczycielami w zakresie tworzenia i zapewniania ciągłości działań związanych z wyborem kierunku kształcenia i zawodu;
- wspieranie nauczycieli, wychowawców grup wychowawczych i innych specjalistów w udzielaniu pomocy psychologiczno-pedagogicznej;
- opracowanie systemu doradztwa zawodowego w danej szkole;
- prowadzenie zajęć edukacyjnych zgodnie z planem zajęć;
- dokumentowanie zajęć – zgodnie z odrębnymi przepisami.

W przypadku braku doradcy zawodowego w szkole lub placówce, jej dyrektor wyznacza nauczyciela, wychowawcę grupy wychowawczej lub specjalistę realizującego wyżej wymienione zadania⁶.

Formy doradztwa zawodowego organizowanego w szkołach, przedszkolach i placówkach

Preorientacja zawodowa	Orientacja zawodowa	Doradztwo zawodowe
• jest prowadzona w przedszkolu podczas bieżącej pracy z dziećmi; • wykorzystuje podstawy pedagogiki zabawy; • koncentruje się na rozpoznaniu indywidualnych zasobów dzieci, poznaniu przez nie zawodów i środowiska pracy; • realizowana jest w formie zabaw opartych na naśladownictwie, zabaw konstrukcyjno-manipulacyjnych, badawczych i zespołowych oraz gier.	• jest prowadzona dla uczniów klas I–III oraz IV–VI szkoły podstawowej; • jest realizowana podczas bieżącej pracy z uczniami; • koncentruje się na poszerzaniu wiedzy i umiejętności z zakresu: metodologii uczenia się, radzenia sobie ze stresem, treningu twórczego myślenia, komunikacji, asertywności, współpracy w grupie, podejmowania decyzji, a także wiedzy o zawodach i środowiskach pracy.	• jest prowadzone dla uczniów klas VII i VIII oraz szkół ponadpodstawowych; • organizowane jest w formie zajęć z zakresu doradztwa zawodowego oraz zajęć związanych z wyborem kierunku kształcenia i zawodu realizowanych w ramach pomocy psychologiczno-pedagogicznej; • obejmuje działania ukierunkowane na: przygotowanie młodzieży do podejmowania trafnych decyzji edukacyjno-zawodowych, wyboru szkoły i zawodu zgodnego z zainteresowaniami i uzdolnieniami oraz do roli pracownika na współczesnym rynku pracy, a także radzenia sobie z ciągłymi zmianami; • kładzie nacisk na kształtowanie proaktywnych postaw we współczesnym świecie.

⁶ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 25 sierpnia 2017 roku w sprawie sposobu prowadzenia przez publiczne przedszkola, szkoły i placówki dokumentacji przebiegu nauczania, działalności wychowawczej i opiekuńczej oraz rodzajów tej dokumentacji (Dz.U. z 2017 r., poz. 1646).

Specjaliści z poradni psychologiczno-pedagogicznych mogą wspomagać realizowanie zadań z zakresu doradztwa zawodowego poprzez:

- **prowadzenie zajęć grupowych w obecności wychowawcy** – stanowi to dla nauczycieli okazję do obserwowania zachowań uczniów i inspirację do samokształcenia, dzięki takim zajęciom wychowawcy mogą kontynuować pracę doradczą z klasą na terenie szkoły, często ta metoda jest bardziej efektywna niż zajęcia prowadzone przez wychowawcę, którego uczniowie już znają;
- **prowadzenie zajęć wspomagających rozwój ucznia, takich jak kształtowanie umiejętności społecznych czy rozwój umiejętności osobistych** – tego typu zajęcia pomagają opanowywać umiejętności miękkie, które cieszą się coraz większym zainteresowaniem pracodawców;
- **prowadzenie rozmów doradczych z uczniem (spotkań indywidualnych)** – są one w szczególności zalecane w pracy z uczniami ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi;
- **przeprowadzanie diagnozy predyspozycji zawodowych**;
- **dokonywanie oceny indywidualnego potencjału uczniów** – służącej identyfikacji ich zdolności;
- **pomoc w rozwiązywaniu problemów uczniów o szczególnych potrzebach w tym uczniów z niepełnosprawnościami** – poprzez wskazywanie placówek kształcących osoby niepełnosprawne, informowanie o działalności rzeczników osób niepełnosprawnych na uczelniach, pomoc uczniom z trudnościami emocjonalnymi w podejmowaniu decyzji, udzielanie wsparcia w rozwiązywaniu specyficznych problemów – takich jak np. zmiana szkoły, interwencje w przypadku konfliktów np. z rodzicami, trening radzenia sobie z niepowodzeniami edukacyjnymi czy stresem egzaminacyjnym oraz funkcjonowania w sytuacjach trudnych;
- **naukę samodzielnego wyszukiwania aktualnej i rzetelnej informacji** – budowanie indywidualnej strategii poszukiwania potrzebnych informacji i dostosowywania oraz zmieniania jej w zależności od tego, jak ułoży się na ścieżka edukacji i rozwoju zawodowego;
- **prowadzenie konsultacji dla nauczycieli** – omawianie zrealizowanych z daną klasą zajęć warsztatowych, udzielanie wskazówek do dalszej pracy, przekazywanie informacji i materiałów przydatnych do prowadzenia zajęć z zakresu doradztwa zawodowego oraz informacji na temat szkół i praktyk uczniowskich;
- **doskonalenie umiejętności doradczych nauczycieli i pedagogów**, poszerzanie kompetencji, które wpływają na kształtowanie u uczniów umiejętności podejmowania decyzji i przyszłej samodzielności;
- **wsparcie metodyczne** – udostępnianie ulotek, materiałów, bibliografii i informacji do pracy z uczniami;
- **pomoc w przygotowaniu scenariuszy zajęć poradnictwa zawodowego**;
- **udział w radach pedagogicznych**;
- **organizowanie spotkań szkoleniowo-doradczych dla pedagogów, nauczycieli, doradców zawodowych**;
- **pomoc we włączaniu problematyki poradnictwa zawodowego do programów profilaktyczno-wychowawczych szkół i placówek**;
- **umożliwianie wychowawcom udziału w grupowych zajęciach poradnictwa zawodowego odbywających się na terenie poradni**;
- **dyżury i konsultacje dla rodziców na terenie szkół**;

- **zajęcia edukacyjne dla rodziców** na temat wspomagania dzieci w procesie podejmowania decyzji edukacyjnych i zawodowych;
- **pomoc w tworzeniu i prowadzeniu Szkolnych Ośrodków Kariery** w placówkach oświatowych;
- **pomoc w organizacji wycieczek zawodoznawczych** dla uczniów do zakładów pracy;
- **systematyczne badanie potrzeb**, oczekiwań młodzieży związanych z planowaniem kariery i podejmowaniem decyzji edukacyjno-zawodowych;
- **systematyczną ewaluację** skuteczności udzielanej pomocy;
- **udział w targach edukacyjnych** wspólnie z grupami uczniów;
- **uczestnictwo w dniach kariery** na uczelniach oraz dniach otwartych szkół średnich;
- **regularny udział w konferencjach, seminariach i szkoleniach** – w ramach procesu samokształcenia;
- **udział w krajowych i międzynarodowych projektach** szkoleniowych i badawczych wspólnie z placówkami oświatowymi;
- **współpracę** z uczelniami wyższymi i biurami karier zawodowych.

Aby prawidłowo spełniać swoje zadania, poradnia powinna współpracować z wieloma podmiotami i instytucjami zajmującymi się poradnictwem zawodowym, kształceniem oraz zarządzaniem oświatą, tj.:

- wydziałami oświaty;
- kuratoriami oświaty;
- uczelniami wyższymi i szkołami policealnymi;
- biurami karier na uczelniach wyższych;
- centrami doskonalenia nauczycieli i kształcenia praktycznego;
- szkolnymi ośrodkami kariery;
- ochotniczymi hufcami pracy;
- centrami informacji zawodowej i planowania kariery.

Usługi poradnictwa zawodowego realizowane w szkołach wymagają współpracy z placówkami zewnętrznymi. Takie działania zapewniają ciągłość i spójność, właściwe rozpoznanie zasobów środowiska lokalnego oraz lepsze zaspokajanie potrzeb. Współpraca ta powinna się odbywać na zasadach: otwartości, ciągłości, wymiany, koordynacji i wzajemnego uzupełniania się.

Bardzo istotne w realizacji zadań z zakresu doradztwa zawodowego jest skorelowanie działań doradcy oraz poradni psychologiczno-pedagogicznej w zakresie kształtowania i doskonalenia u uczniów kompetencji kluczowych. Ich posiadanie jest konieczne do samorealizacji i rozwoju osobistego. Kształtowanie tych umiejętności przygotowuje uczniów do samodzielnego działania i podejmowania decyzji.

Wedle stanowiska przyjętego przez Parlament Europejski i Radę Unii Europejskiej⁷ do kompetencji kluczowych należą:

- porozumiewanie się w języku ojczystym;
- porozumiewanie się w językach obcych;
- kompetencje matematyczne i naukowo-techniczne;

⁷ Zalecenie Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 18 grudnia 20016 w sprawie kompetencji kluczowych w zakresie uczenia się przez całe życie (2006/262/WE).

- kompetencje informatyczne;
- umiejętność uczenia się;
- kompetencje społeczne i obywatelskie;
- inicjatywność i przedsiębiorczość – zdolność osoby do wcielania pomysłów w czyn, kreatywność, pomysłowość, innowacyjność, podejmowanie ryzyka, zdolność planowania przedsięwzięć i osiągania zamierzonych celów;
- świadomość i ekspresja kulturalna.

Kompetencje te zostały uwzględnione w nowej podstawie programowej kształcenia ogólnego, a ich rozwijanie ma pomóc uczniom w zrozumieniu siebie, otaczającej rzeczywistości, zarządzaniu własnym życiem, harmonijnym funkcjonowaniu w zbiorowości, przedsiębiorczym, aktywnym, innowacyjnym działaniu.

Propozycje działań doradczych w odniesieniu do ucznia ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi:

- przekazanie przez doradców szkolnych rodzicom – jeśli wcześniej ich o tym nie powiadamiano – informacji o rozpoznanych potrzebach i trudnościach ucznia, które mimo udzielania uczniowi przez szkołę wsparcia mogą powodować konieczność uzyskania przez niego specjalistycznej pomocy psychologiczno-pedagogicznej;
- sformułowanie i dostarczenie rodzicom ucznia opinii dotyczącej konieczności skorzystania przez niego z indywidualnej specjalistycznej pomocy przy wyborze dalszej ścieżki kształcenia – z sugestią przedstawienia tej opinii w poradni. Istotne jest uwzględnienie w takim dokumencie przez szkolnego doradcę – za zgodą rodzica – informacji o stanie zdrowia ucznia, o jego mocnych i słabych stronach, funkcjonowaniu w grupie, absencji w szkole, wynikach wywiadu zdrowotnego, ocenie przebiegu nauki szkolnej, zainteresowaniach, sugerowanym kierunku kształcenia, ogólnych możliwościach zawodowych – w kontekście jego dysfunkcji lub niepełnosprawności.

Zasady efektywnego prowadzenia zajęć we współpracy z poradniami:

1. Dostosowanie celu zajęć do potrzeb uczniów

Działania i metody pracy należy dopasować do zindywidualizowanych potrzeb uczniów, adekwatnie do ich wieku i możliwości. Na etapie przedszkola działania powinny służyć rozpoznaniu przez dzieci własnych zasobów i poznaniu różnych zawodów (zajęcia grupowe; spotkania z rodzicami prezentującymi wykonywane zawody; odwiedzanie wybranych miejsc pracy, takich jak np.: piekarnia, gospodarstwo rolne, komenda policji). Dzieci starsze należy stopniowo zapoznawać z rynkiem edukacyjnym oraz strategią uczenia się przez całe życie. Młodzież natomiast warto zainteresować przede wszystkim doskonaleniem konkretnych umiejętności.

Cele te można osiągnąć poprzez obserwację ucznia zarówno w szkole w grupie klasowej, jak i w poradni – w sytuacji prowadzenia zajęć indywidualnych, stosując kwestionariusze i testy psychologiczne, takie jak np. Kwestionariusz Kompetencji Społecznych (KKS), Test Matrycy Ravena (TMR), który pomaga określić poziom zdolności ogólnych, Wielowymiarowy Kwestionariusz Preferencji (WKP), określający preferencje w zakresie zainteresowań i warunków pracy oraz pomagający stworzyć listę polecanych i odradzanych zawodów, czy narzędzia przeznaczone dla doradców zawodowych, jak np. Wstępna Orientacja

Zawodowa (WOZ) – program komputerowy przeznaczony dla dzieci i młodzieży. Istotne jest organizowanie zajęć grupowych oraz konsultacji indywidualnych, które w ocenie młodzieży są najbardziej potrzebne i najskuteczniejsze (zob. badania M. Kamienieckiej, wspomniane na początku tej publikacji).

W przypadku uczniów ze SPE, mających trudności np. w poruszaniu się, warto wskazać przykłady sportowców z niepełnosprawnością czy osób odnoszących sukcesy, które mimo ograniczeń fizycznych realizują się zawodowo. Warto skupić się na możliwościach współczesnego rynku pracy – pracy zdalnej czy pracy w systemie projektowym, zaprezentować przykłady ogłoszeń dotyczących tego typu pracy, uświadomić, jak i gdzie takiej pracy można szukać, przyjrzeć się tendencjom rynku, prognozom popularności poszczególnych zawodów. Warto zaprezentować nowe zawody, takie jak np.: egzaminator online (jeden z zawodów powstałych dzięki rozwojowi internetowych form nauczania – osoba wykonująca go zajmuje się przeprowadzaniem egzaminów i sprawdzaniem stanu wiedzy osób korzystających z e-learningu); specjalista ds. telebankingu (zajmuje się udoskonalaniem sposobu komunikacji i kontaktu na linii bank – klient, szczególnie w zakresie internetowej obsługi kont); influencer (osoba prowadząca konta w mediach społecznościowych, redagująca własnego bloga, będąca opiniotwórcą dla internautów, która kreuje nowe mody i trendy, prezentuje swój styl życia, zarabiając głównie na kontaktach z reklamodawcami).

W przypadku uczniów o kierunkowych uzdolnieniach ważne jest znalezienie na rynku pracy niszy, która pozwoli im na wykorzystanie uzdolnień, a jednocześnie zapewni pracę. W poradnictwie dla uczniów wszechstronnie uzdolnionych warto skupić się na wskazaniu krótko- i długoterminowych celów do osiągnięcia oraz na pomocy w wyborze dalszego kierunku kształcenia. W pracy ze wszystkimi uczniami, a szczególnie z uczniami ze SPE, szczególny nacisk warto położyć na kształtowanie w nich samoakceptacji i świadomości posiadanych zasobów – nie tylko podczas zajęć ze specjalistami, ale także podczas spotkań i lekcji na co dzień.

2. **Doskonalenie umiejętności i kształtowanie postaw niezbędnych w karierze zawodowej**
Zajęcia muszą być zaplanowane w taki sposób, aby rozwijały umiejętność pracy w grupie i zespole, odpowiedzialność, pomysłowość, systematyczność, punktualność, empatię, umiejętność organizowania własnej pracy, planowanie, szybkość i dokładność oraz komunikatywność. Można połączyć zajęcia w cykl spotkań grupowych, uwzględniając relacje w danej klasie (jeśli występują konflikty, warto tak ją podzielić, aby osoby skłócone nie współpracowały ze sobą – rozwiązanie długo istniejących konfliktów w ograniczonym czasie zajęć psychoedukacyjnych nie jest możliwe, a udaremnić może pracę całej klasy i osoby prowadzącej).
3. **Stosowanie różnorodnych technik i metod pracy** – należy wybierać efektywne techniki aktywizujące uczniów, takie jak drama czy symulacja.
 - **Drama** jest techniką umożliwiającą uczenie się przez działanie. Angażuje emocje i wyobraźnię. Polega na stworzeniu konkretnej sytuacji, ukazaniu pojawiających się w niej problemów i próbie ich rozwiązania poprzez aktywne wchodzenie w role (raczej w znaczeniu społecznym niż teatralnym). Uczestnicy dramy zazwyczaj identyfikują się z osobą, w którą się wcielają.

- **Symulacja** to technika podobna do dramy. Polega na odtwarzaniu sytuacji naśladowujących rzeczywistość i odgrywaniu ról zgodnie z tym, jak analogiczne zjawiska przebiegają w prawdziwym świecie. Służy do utrwalania najbardziej adekwatnych reakcji na daną sytuację.

Metody te sprawdzają się w pracy z dziećmi w wieku przedszkolnym i szkolnym⁸. Mogą okazać się dla uczestników skarbnicą wiedzy o nich samych – o cechach, które predysponują ich do wykonywania określonego zawodu – oraz źródłem informacji o przeżywanych emocjach, posiadanych ambicjach, sposobach reagowania na różnorodne bodźce. Uczą tolerancji i dystansu do innych. Poprzez symulację jakiegoś zdarzenia uczniowie mogą bezpiecznie i bez konsekwencji zmierzyć się z sytuacjami trudnymi. W przypadku uczniów z niepełnosprawnością (zarówno intelektualną, jak i ruchową), decyzje dotyczące zastosowania konkretnych metod pracy dydaktycznej i terapeutycznej powinny być podejmowane przez zespół szkolny⁹. Warto rozważyć zastosowanie technik dramatycznych oraz symulacji, które w pracy z uczniami niepełnosprawnymi¹⁰ mogą okazać się skuteczniejsze od tradycyjnych metod przekazywania wiedzy.

4. Wykorzystywanie wiedzy z zakresu doradztwa zawodowego na zajęciach wszystkich przedmiotów

Odpowiedzialność za świadome wybory edukacyjne i zawodowe spoczywa nie tylko na doradcach zawodowych i specjalistach zajmujących się tym zagadnieniem, ale również na wychowawcach i nauczycielach poszczególnych przedmiotów. Każdy nauczyciel w ramach organizacji wewnątrzszkolnego systemu doradztwa edukacyjno-zawodowego powinien wspomagać uczniów w rozpoznawaniu mocnych i słabych stron, indywidualnego potencjału i zainteresowań. W ramach wspierania uczniów ze SPE w wyborze kariery zawodowej powinno się położyć szczególny nacisk na rozpoznanie specyficznych potrzeb edukacyjnych i rozwojowych oraz możliwości konkretnego ucznia, zwłaszcza w kontekście jego ograniczeń psychofizycznych.

Realizacja zadań związanych z doradztwem zawodowym dla ucznia z orzeczeniem o potrzebie kształcenia specjalnego z uwagi na niepełnosprawność może odbywać się dwutorowo:

- na zajęciach związanych z wyborem kierunku kształcenia i zawodu – stanowiących formę pomocy psychologiczno-pedagogicznej dla uczniów szkół podstawowych i ponadpodstawowych;
- na zajęciach z zakresu doradztwa zawodowego – realizowanych również podczas zajęć rewalidacyjnych, określonych w indywidualnym programie edukacyjno-terapeutycznym opracowywanym dla każdego ucznia posiadającego orzeczenie (przykładowy arkusz w załączniku).

Zgodnie z *Rozporządzeniem w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie i zagrożonych niedostosowaniem społecznym*, indywidualny program edukacyjno-terapeutyczny określa m.in.: zajęcia rewalidacyjne, resocjalizacyjne i socjoterapeutyczne oraz inne zajęcia odpowiednie

⁸ Brzeziński J., (2013), *Badania eksperymentalne w psychologii i pedagogice*, Warszawa: Scholar.

⁹ Kielin J., (2002), *Jak pracować z rodzicami dziecka upośledzonego. Przewodnik dla nauczycieli i terapeutów z placówek specjalnych*, Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.

¹⁰ Szafrńska K., (2012), *Drama dla osób niepełnosprawnych*, „Kultura i edukacja” nr 2/88.

ze względu na indywidualne potrzeby rozwojowe i edukacyjne oraz możliwości psychofizyczne ucznia, a także:

- a) w przypadku ucznia klasy VII i VIII szkoły podstawowej, branżowej szkoły I stopnia, liceum ogólnokształcącego i technikum – zajęcia z zakresu doradztwa zawodowego,
- b) zajęcia związane z wyborem kierunku kształcenia i zawodu realizowane w ramach pomocy psychologiczno-pedagogicznej.

Tylko współpraca i wymiana informacji pomiędzy nauczycielami, specjalistami i wychowawcami pracującymi z uczniem oraz, w miarę potrzeb, pracownikami poradni jest gwarancją właściwej diagnozy ucznia ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, trafnego określenia jego zapotrzebowania i zaprojektowania wsparcia w celu poprawy funkcjonowania.

Dobre praktyki

Opisane poniżej przykłady dobrych praktyk mogą ułatwić zrozumienie istoty doradztwa zawodowego, wskazać charakterystyczne zagadnienia, przybliżyć zasady rozwijania warsztatu zawodowego oraz zainspirować do doskonalenia umiejętności doradczych. Powinny także ułatwić pracę indywidualną oraz grupową z uczniami.

Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna w Środzie Wielkopolskiej „Efektywne doradztwo zawodowe w powiecie średzkim”

Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna w Środzie Wielkopolskiej od września 2016 roku realizuje w gimnazjach i szkołach ponadgimnazjalnych trzyletni projekt, którego adresatami są uczniowie, nauczyciele i rodzice. Idea oddziaływań opiera się na zainicjowaniu współpracy pomiędzy placówkami oświatowymi i instytucjami resortu pracy, które działają w obszarze doradztwa zawodowego w powiecie średzkim.

Cele ogólne:

- kształtowanie właściwych postaw uczniów w zakresie zdobywania wiedzy o zawodach;
- poznawanie przez uczniów własnego potencjału;
- dostarczanie uczniom i ich rodzicom informacji o możliwościach kształcenia oraz o funkcjonowaniu lokalnego rynku pracy;
- pomaganie uczniom w planowaniu ścieżek edukacyjno-zawodowych;
- wspieranie rodziców w udzielaniu dzieciom pomocy w podejmowaniu przez nie decyzji edukacyjno-zawodowych;
- organizowanie działań wspomagających szkoły i nauczycieli w realizacji zadań z zakresu doradztwa zawodowego.

Działania adresowane do uczniów:

- spotkania warsztatowe w szkołach;
- indywidualne konsultacje;
- badanie predyspozycji zawodowych w poradni.

Działania adresowane do rodziców:

- warsztaty oraz spotkania informacyjne;
- konsultacje indywidualne po odbytych warsztatach;
- konsultacje indywidualne w poradni.

Działania adresowane do nauczycieli:

- stworzenie powiatowej sieci współpracy i samokształcenia dla nauczycieli zajmujących się doradztwem zawodowym w szkole;
- wypracowanie przykładowego wewnątrzszkolnego systemu doradztwa zawodowego;
- przygotowanie dla wychowawców i nauczycieli poszczególnych przedmiotów warsztatu pracy w zakresie doradztwa zawodowego (scenariusze zajęć);
- propozycje wycieczek zawodoznawczych (organizowanie wizyt w zakładach pracy, warsztatach rzemieślniczych);
- zgromadzenie zasobów biblioteki audiowizualnej;
- doskonalenie związanych z doradztwem kompetencji zawodowych nauczycieli oraz doradców zawodowych (konsultacje indywidualne oraz spotkania grupowe, szkolenia, warsztaty);
- współpraca przy organizacji działań w ramach projektu;
- comiesięczne spotkania koordynatorów wewnątrzszkolnego systemu doradztwa zawodowego z koordynatorem sieci w powiecie;
- propagowanie programów, metod i dobrych praktyk dotyczących poradnictwa zawodowego, możliwych do wykorzystania przez nauczycieli w szkołach.

Działania dodatkowe:

- organizacja powiatowych Targów Pracy i Edukacji;
- powiatowe konkursy promujące kształcenie zawodowe;
- udział w Ogólnopolskim Tygodniu Kariery;
- zorganizowanie internetowych Targów Edukacji i Kariery;
- uruchomienie Elektronicznego Systemu Rekrutacji do szkół ponadgimnazjalnych w powiecie średzkim;
- stworzenie informatora dla kandydatów do szkół w Środzie Wielkopolskiej;
- otwarcie w Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej w Środzie Wielkopolskiej Powiatowego Centrum Doradztwa Edukacyjno-Zawodowego.

Nawiązanie na mocy porozumienia współpracy pomiędzy jednostkami samorządu, organizacjami i placówkami z terenu powiatu, takimi jak:

- Starostwo Powiatowe w Środzie Wielkopolskiej;
- gminy na terenie powiatu;
- poradnie psychologiczno-pedagogiczne;
- Powiatowy Urząd Pracy;
- Cech Rzemiosł Różnych w Środzie Wielkopolskiej;
- Ochotniczy Hufiec Pracy.

Spodziewane efekty działań kierowanych do uczniów to:

- zainteresowanie młodzieży różnymi zawodami;
- nabycie przez uczniów umiejętności rozpoznawania własnych mocnych i słabych stron, zainteresowań, zdolności, umiejętności;

- zdobycie przez nich umiejętności planowania własnej kariery zawodowej;
- aktywne wejście uczniów na rynek pracy.

Spodziewane efekty działań kierowanych do rodziców:

- uzyskanie przez rodziców rzetelnej wiedzy psychologicznej służącej wsparciu dzieci w planowaniu przyszłości;
- otrzymanie informacji na temat lokalnego rynku pracy i możliwości zatrudnienia.

Spodziewane efekty działań kierowanych do nauczycieli:

- pomoc w realizacji zadań z zakresu doradztwa zawodowego dla uczniów;
- podnoszenie kompetencji zawodowych.

Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna w Gubinie **„Wspieranie szkół i placówek w pracy z dzieckiem zdolnym”**

Projekt pod nazwą „Wspieranie szkół i placówek w pracy z dzieckiem zdolnym” realizowano od lutego 2009 r. do maja 2013 r. Obejmował on systemowe działania na rzecz ucznia zdolnego podejmowane w ramach współpracy Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej w Gubinie z placówkami oświatowymi z terenu miasta i gminy Gubin oraz innymi instytucjami działającymi na rzecz dzieci zdolnych.

Placówki objęte działaniami projektowymi:

- Przedszkola Miejskie nr 1, 2 i 3 w Gubinie;
- Szkoła Podstawowa w Bieżycach;
- Zespół Szkół Licealnych i Technicznych w Gubinie;
- Zespół Szkół Ogólnokształcących w Gubinie;
- Gubiński Dom Kultury;
- Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna w Gubinie.

Cele ogólne projektu:

- stworzenie okazji do doskonalenia zdolności poznawczych u dzieci;
- wdrożenie dzieci do twórczego myślenia i aktywności w różnych dziedzinach;
- rozwijanie inteligencji emocjonalnej dzieci.

System wsparcia ucznia zdolnego opierał się na współpracy poradni ze szkołami i przedszkolami z terenu miasta i gminy Gubin, z Powiatowym Domem Dziecka w Gubinie, Państwową Szkołą Muzyczną I stopnia w Gubinie, Gubińskim Domem Kultury, Ośrodkiem Doskonalenia Nauczycieli w Zielonej Górze, Uniwersytetem Zielonogórskim, rodzicami i nauczycielami uczniów zdolnych.

Działania w ramach realizacji projektu:

- szkolenie dla pedagogów szkolnych oraz nauczycieli szkół i przedszkoli z miasta i gminy Gubin „Praca z uczniem zdolnym”;
- zajęcia warsztatowe dla rodziców dzieci zdolnych „Wspieranie rozwoju dziecka uzdolnionego”;
- opracowanie i zrealizowanie programu dla dzieci uzdolnionych „Twórczy odkrywca”.

Zajęcia z uczniami klas II–III i V były realizowane w poradni, z dziećmi w wieku przedszkolnym – na terenie ich placówek macierzystych. W programie wzięło udział 99 uczniów uzdolnionych.

W zajęciach uczestniczyli uczniowie rekomendowani przez wychowawców szkolnych, wychowawców z Powiatowego Domu Dziecka w Gubinie oraz rodziców. Spotkania z wytypowanymi dziećmi poprzedzone zostały diagnozą psychologiczną oraz zebraniem z rodzicami.

Program dla uczniów zdolnych z klas drugich, trzecich i piątych składał się z cyklu 16 spotkań w poradni. W trakcie zajęć wykorzystywane były: elementy socjoterapii, ćwiczenia ruchowe, ekspresyjne, gry dydaktyczne. Zastosowano różnorodne techniki, takie jak: wizualizacja, burza mózgów, drama, pantomima, testy myślenia dywergencyjnego, twórczego, mnemotechniki oraz trening relaksacyjny. Dzieci pracowały w małych zespołach, z grupą oraz indywidualnie.

Uczniowie z klas piątych odwiedzili pracownie szkolne w szkołach ponadgimnazjalnych oraz Uniwersytet Zielonogórski. Poprzez realizację programu – kontakt z uczniami, rodzicami i wychowawcami – spopularyzowany został temat pracy z dziećmi zdolnymi w środowisku rodzinnym i szkolnym.

Efekty realizacji projektu:

- opanowanie przez uczniów podstawowych technik twórczego myślenia;
- nabycie umiejętności kreatywnego rozwiązywania problemów;
- poznanie zasad efektywnej komunikacji interpersonalnej;
- praktykowanie aktywnego słuchania podczas dyskusji;
- odkrycie własnego potencjału w sferze poznawczej;
- określenie poziomu własnej inteligencji emocjonalnej;
- nauczenie się technik radzenia sobie ze stresem;
- docenienie wartości współdziałania i pracy zespołowej.

Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna w Suwałkach

Program wspierania rozwoju uczniów zdolnych „Zdolny suwalczanin”

Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna w Suwałkach zaplanowała działania skierowane do uczniów, ich rodziców i nauczycieli. Oferta obejmowała zajęcia psychoedukacyjne, warsztaty, prelekcje, konsultacje, porady, diagnozę. Projekt realizowany był w roku szkolnym 2017/2018 w:

- przedszkolach;
- szkołach podstawowych;
- klasach gimnazjalnych;
- szkołach ponadgimnazjalnych;
- gronie rodziców i nauczycieli.

Cele ogólne projektu:

- pomoc rodzicom i nauczycielom służąca wspieraniu przez nich dzieci w rozwijaniu zdolności;
- diagnoza zdolności poznawczych uczniów;
- wspieranie uczniów w rozwijaniu kreatywności i twórczego myślenia, kształtowaniu umiejętności organizowania nauki i efektywnego przyswajania nowych wiadomości, w rozpoznawaniu swoich mocnych stron, a także pomoc w planowaniu dalszego rozwoju i wyborze ścieżki edukacyjno-zawodowej zgodnej z własnymi predyspozycjami;
- pomoc uczniom w radzeniu sobie z czynnikami wewnętrznymi (niedojrzałość emocjonalna, skłonność do zachowań agresywnych, uległość, nadmierna wrażliwość na krytykę), jak

i zewnętrznymi (grupa rówieśnicza, rodzina, środowisko społeczne) mogącymi hamować ich rozwój i ograniczać posiadany potencjał.

Zajęcia dla dzieci prowadzone w przedszkolach skupiały się na:

- treningu rozpoznawania i nazywania emocji;
- rozwijaniu kompetencji matematycznych;
- nauce świadomego odbierania otoczenia zmysłami.

Zajęcia dla uczniów szkół podstawowych organizowane na terenie poradni skupiały się na:

- rozwijaniu umiejętności psychospołecznych pomocnych w radzeniu sobie w sytuacjach trudnych, oraz kompetencji komunikacyjnych ułatwiających kontakt z innymi ludźmi i samym sobą;
- rozwijaniu kreatywności i twórczego myślenia;
- trenowaniu umiejętności rozpoznawania własnych uczuć, rozwijaniu umiejętności konstruktywnego radzenia sobie z trudnymi emocjami;
- wprowadzaniu uczniów w tematykę inteligencji emocjonalnej, kształtowaniu umiejętności zarządzania uczuciami i wykorzystywania ich do własnego rozwoju;
- kształtowaniu umiejętności organizowania pracy umysłowej;
- rozwijaniu umiejętności dokonywania samooceny, wyznaczania sobie celu i określania sposobów jego realizacji;
- zachęcaniu uczniów do pracy nad własną motywacją;
- budowaniu motywacji do nauki;
- rozwijaniu samodzielności w organizowaniu nauki w domu;
- zapoznawaniu uczniów z technikami efektywnego uczenia się;
- stymulowaniu kreatywnego myślenia, rozbudzaniu wyobraźni;
- uczeniu oryginalnego podejścia do rozwiązywania zadań;
- zapoznawaniu uczniów z przebiegiem procesu decyzyjnego;
- wprowadzaniu uczniów w tematykę świata pracy i zawodów.

Zajęcia dla uczniów klas gimnazjalnych skupiały się na:

- indywidualnym doradztwie zawodowym;
- pomocy w planowaniu dalszego rozwoju ucznia i wyborze ścieżki edukacyjno-zawodowej;
- określaniu preferencji edukacyjno-zawodowych, indywidualnych czynników wyboru szkoły (zawodu) – na podstawie testów i kwestionariuszy;
- pomocy w ocenie własnego poziomu stresu i określeniu jego źródeł oraz zapoznaniu uczniów z efektywnymi sposobami radzenia sobie ze stresem w sytuacjach egzaminów, konkursów, występów publicznych;
- rozwijaniu twórczości i kreatywnego myślenia;
- wprowadzaniu uczniów w tematykę inteligencji emocjonalnej, kształtowaniu umiejętności zarządzania uczuciami i wykorzystywania ich do własnego rozwoju;
- stymulowaniu zdolności kreatywnego myślenia, rozbudzaniu wyobraźni, uczeniu się oryginalnego podejścia do rozwiązywania zadań;
- zachęcaniu uczniów do budowania własnej motywacji;
- zapoznawaniu uczniów z przebiegiem procesu decyzyjnego;
- przygotowaniu uczniów do planowania własnej ścieżki rozwoju edukacyjno-zawodowego.

Zajęcia dla uczniów szkół ponadgimnazjalnych prowadzone w szkole oraz na terenie poradni skupiały się na:

- budowaniu motywacji do nauki, rozwijaniu samodzielności w organizowaniu nauki w domu oraz zapoznawaniu z technikami efektywnego uczenia się;
- stymulowaniu zdolności kreatywnego myślenia, rozbudzaniu wyobraźni, uczeniu się oryginalnego podejścia do rozwiązywania zadań;
- zapoznaniu uczniów z przebiegiem procesu decyzyjnego;
- pomocy w planowaniu przez uczniów dalszego rozwoju i wyborze ścieżek edukacyjno-zawodowych;
- określaniu preferencji edukacyjno-zawodowych, indywidualnych czynników wyboru szkoły (zawodu) – z wykorzystaniem testów i kwestionariuszy.

Oferta skierowana do rodziców – działania na terenie szkoły i poradni:

- konsultacje dla rodziców dziecka zdolnego;
- konsultacje dla rodziców dotyczące rozwijania u dzieci umiejętności: organizowania czasu, planowania czynności, ustalania priorytetów i celów, a także udzielania dzieciom wsparcia emocjonalnego i motywowania;
- konsultacje dla rodziców dzieci uzdolnionych matematycznie – przeznaczone dla rodziców dzieci w wieku przedszkolnym i uczniów klas I–III szkoły podstawowej;
- wykłady i prelekcje.

Oferta skierowana do nauczycieli:

- konsultacje;
- wykłady;
- prelekcje.

Zadania zaplanowane w ramach projektu:

- przeprowadzenie specjalistycznych diagnoz uzdolnień kierunkowych;
- budowanie ścieżek rozwoju uczniów zdolnych;
- organizacja indywidualnego toku nauki;
- stworzenie banku uczniów zdolnych;
- przeprowadzenie konkursów;
- organizacja oddziałów dwujęzycznych;
- organizacja oddziałów z rozszerzoną liczbą godzin wybranych przedmiotów;
- organizacja zajęć pozalekcyjnych i pozaszkolnych;
- propozycja zajęć dla uczniów zdolnych;
- modernizacja obiektów sportowych i wyposażenie pracowni przedmiotowych i bibliotek;
- działania z zakresu edukacji czytelniczej;
- działania z zakresu edukacji historycznej;
- działania z zakresu edukacji kulturalnej i artystycznej;
- realizowanie projektów interdyscyplinarnych z zakresu innych przedmiotów;
- prowadzenie Miejskiego Systemu Współzawodnictwa dzieci i młodzieży w sporcie;
- wsparcie finansowe udziału uczniów w obozach;
- dofinansowanie udziału uczniów w konkursach, olimpiadach i turniejach naukowych;
- utworzenie Uniwersytetu Dziecięcego;
- współpraca z Centrum Nauki Kopernik;

- nagradzanie i promowanie uczniów zdolnych;
- pomoc w wyborze ścieżki kariery zawodowej;
- organizacja gali „Uczeń zdolny”.

Zadania angażujące nauczycieli:

- organizacja warsztatów, kursów;
- udział w doskonaleniu zawodowym;
- wymiana doświadczeń;
- utworzenie sieci współpracy;
- unowocześnienie programu nauczania;
- realizacja innowacji pedagogicznych w ramach przyznanych szkole dodatkowych godzin.

Zadania angażujące rodziców:

- utworzenie grup wsparcia.

Założone efekty realizacji projektu:

- rozwinięcie predyspozycji zawodowych uczniów zdolnych;
- podjęcie przez różne placówki nowatorskich form pracy z uczniami zdolnymi;
- zwiększenie zainteresowania uczniów różnorodnymi olimpiadami i konkursami;
- wzbogacenie form i metod pracy nauczycieli;
- zwiększenie liczby innowacji pedagogicznych;
- organizacja rozmaitych działań promujących uczniów zdolnych.

Zespół Szkół w Kalinówce **„Drogowskazy kariery dla uczniów klas 1–3”**

Autorką i realizatorką innowacji była Agnieszka Tyniec – doradca zawodowy pracujący w szkole podstawowej w Kalinówce, koordynator działań doradczych w tej placówce. Innowacją zostali objęci uczniowie klas I–III szkoły podstawowej uczęszczający do świetlicy środowiskowej „Nasza szkoła” prowadzonej przez stowarzyszenie o tej samej nazwie. Stowarzyszenie „Nasza Szkoła” działa od 2004 roku i współpracuje z Poradnią Psychologiczno-Pedagogiczną nr 7 w Lublinie oraz prywatną Poradnią Psychologiczno-Pedagogiczną „Nowa” z Lublina. Realizacja innowacji odbywała się w ramach działań prowadzonych w świetlicy środowiskowej oraz na zajęciach pozalekcyjnych. Spotkania składające się na cykl organizowane były systematycznie – raz w tygodniu w okresie od 1 września 2016 roku do 15 czerwca 2017 r.

W trakcie zajęć dzieci poznawały swoje zainteresowania i zawody swoich najbliższych, odkrywały znaczenie pracy w życiu człowieka, kształtowały właściwą postawę wobec pracy ludzkiej, opowiadały o swoich marzeniach i pasjach, a także rozwijały umiejętność pracy w grupie. Oglądały ciekawe prezentacje na temat zawodów rzemieślniczych – tych, które już znikają z rynku pracy, oraz tych, które zaczynają się rozwijać. Ogromnym zainteresowaniem cieszyły się spotkania uczniów z ciekawymi osobami – lekarzem, aktorem, malarzem malującym ustami oraz skrzypaczką.

Odbyły się cztery spotkania, na których przedstawiciele zawodów opowiadali o tajnikach swojej pracy oraz o drodze, jaką przeszli, aby móc ją wykonywać. Zaproszeni goście mówili również o zainteresowaniach, które mieli w dzieciństwie, prezentowali atrybuty swojej pracy, opisywali jak wygląda ich dzień i jakie predyspozycje powinna mieć osoba chcąca wykonywać

wybrany przez nich zawód. Uczniowie uczestniczyli również w wycieczkach zawodoznawczych. W Miejskiej Bibliotece Publicznej im. Hieronima Łopacińskiego w Lublinie spotkali się z pisarzem, rysownikiem prasowym, ilustratorem, autorem książek dla dzieci. Mieli okazję poznać profesje już nieistniejące, odwiedzając „Krainę rumianku” na Polesiu Lubelskim. Wykonując różnorodne doświadczenia, poznali zawody związane z branżą chemiczną. Przenosząc się w przyszłość i wyobrażając sobie świat zawodów za kilka lat, przygotowywali własne „wynalazki”, które kiedyś będą mogły posłużyć ludziom.

Uczniowie poznali lepiej siebie, odpowiadając na pytania na temat swoich mocnych stron, pasji, ulubionych aktywności, opowiadając, jak sobie wyobrażają siebie w przyszłości. W tym celu przeprowadzono kilkakrotnie zajęcia warsztatowe mające na celu rozpoznanie uzdolnień, temperamentów, zdolności i cech osobowych uczniów. Uczestnicy wykonywali plakaty, chętnie opowiadali o swoich marzeniach, planach i zajęciach, w których już uczestniczą, aby osiągnąć stawiane sobie cele.

Celem przedsięwzięć realizowanych na zajęciach z doradztwa zawodowego było przekazanie uczniom wiadomości przydatnych w kontekście przyszłych wyborów związanych z ich dalszą edukacją i pracą. Zajęcia przeprowadzone z wykorzystaniem różnorodnych technik i metod nauczania pozwoliły uczniom lepiej radzić sobie w grupie, zintegrowały ich. Część zajęć zawodoznawczych odbywała się w formie zabawy, ponieważ jest ona podstawowym przejawem aktywności dzieci w tym wieku. Często wykorzystywano różnego rodzaju gry pantomimiczne, quizy przeprowadzane przez nauczyciela czy zagadki zawodoznawcze. W ramach innowacji odbył się również międzyszkolny konkurs plastyczny „Mój wymarzony zawód”, w którym wzięło udział 23 uczniów szkół z gminy Głusk.

Zwieńczenie działań prowadzonych dla klas młodszych stanowiła trwająca trzy dni „zielona szkoła” w Janowie Lubelskim, podczas której przygotowywano dzieci do pełnienia ról zawodowych poprzez gry i zabawy w terenie. Uczniowie poznali również zawody związane z hotelarstwem i leśnictwem – spotkali się z leśnikiem, dyrektorem hotelu, w którym mieszkali, kucharzem, menadżerem oraz innymi osobami, które zajmują się obsługą hotelu. Informacje na temat zawodów zbierali w oparciu o podział: praca na powietrzu, w terenie, praca w pomieszczeniach, praca z ludźmi, praca z przedmiotami (rzeczami). Zwrócili uwagę na różnice występujące między ludźmi – na bogactwo zainteresowań, które decydują o sposobach spędzania czasu czy wyborze działalności zawodowej. Działania te stymulowały aktywność poznawczą uczniów, rozwijanie zainteresowań i właściwe ukierunkowanie ich ciekawości.

Cele ogólne:

- umożliwienie uczniom konfrontowania własnych preferencji, zainteresowań i uzdolnień z konkretnymi sytuacjami zawodowymi;
- wszechstronne zapoznanie dzieci z różnego rodzaju czynnościami zawodowymi i zawodami;
- kształtowanie motywacji do rozwoju zawodowego.

Cele szczegółowe:

- rozwijanie umiejętności pracy w grupie;
- rozwijanie zainteresowań, pasji i talentów;
- przekazanie informacji na temat zawodów z najbliższego otoczenia;

- modelowanie poprawnych relacji społecznych;
- kształtowanie właściwych postaw wobec pracy ludzkiej;
- ukazanie znaczenia pracy w życiu osobistym człowieka;
- poznanie przez uczniów własnych cech i predyspozycji istotnych przy wyborze zawodu;
- inspirowanie uczniów do myślenia o przyszłości i planowania kariery zawodowej;
- zaangażowanie wszystkich uczniów w pracę na zajęciach poprzez zastosowanie metod aktywizujących i niestandardowych rozwiązań metodycznych podczas zajęć.

Efekty realizacji projektu:

- udoskonalenie przez uczniów umiejętności pracy w grupie, współdziałania i udzielania wzajemnej pomocy;
- umiejętność wymieniania i charakteryzowania wielu różnych zawodów;
- świadomość, czym są umiejętności i predyspozycje;
- dokonanie podziału zawodów – na związane z człowiekiem, z przedmiotami, ze środowiskiem, z matematyką, ze środowiskiem artystycznym;
- podejmowanie twórczych i pomysłowych działań;
- poznanie przez uczniów własnych predyspozycji;
- dostrzeżenie różnorodności posiadanych przez siebie mocnych stron, które uwarunkowują wybór określonego rodzaju działalności zawodowej;
- poznanie konkretnych zakładów pracy i zawodów;
- docenienie własnego potencjału.

W innowacji wzięło udział 140 uczniów klas I–III szkoły podstawowej, w tym ponad 40 uczniów objętych pomocą psychologiczno-pedagogiczną. W projekt zaangażowali się również psycholodzy, pedagodzy oraz rodzice.

Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna w Legnicy **Organizacja gry miejskiej pn. „Kariera w Legnicy”**

Gra miejska pod nazwą „Kariera w Legnicy” to regionalne przedsięwzięcie, integrujące instytucje służące pomocą w planowaniu działań edukacyjnych i zawodowych w ramach Ogólnopolskiego Tygodnia Kariery. Od 2011 roku zorganizowano cztery edycje gry. Każda z nich przebiegała pod innym hasłem. Ideą przewodnią działań stanowi przygotowanie młodzieży do tranzycji z edukacji na rynek pracy.

Cele ogólne:

- promocja świadomego planowania kariery edukacyjnej i zawodowej wśród młodzieży legnickich szkół ponadgimnazjalnych;
- zapoznanie uczestników z różnymi typami karier zawodowych i wskazanie możliwych dróg rozwoju zawodowego;
- dostarczenie wiedzy na temat instytucji służących pomocą w planowaniu działań edukacyjnych i zawodowych;
- intensyfikacja kontaktów pomiędzy instytucjami rynku pracy w zakresie wymiany doświadczeń i informacji służąca realizacji wspólnych przedsięwzięć promujących aktywność edukacyjną i zawodową;

- promocja instytucji organizujących grę w środowisku lokalnym i ogólnopolskim;
- rozpoznanie przez uczestników posiadanych talentów w kontekście planowania kariery zawodowej.

Do udziału w przedsięwzięciu zaproszono:

- legnickie szkoły ponadgimnazjalne;
- Centrum Informacji i Planowania Kariery Zawodowej Dolnośląskiego Wojewódzkiego Urzędu Pracy;
- Ochotniczy Hufiec Pracy;
- Poradnię Psychologiczno-Pedagogiczną nr 1 w Legnicy;
- Poradnię Psychologiczno-Pedagogiczną nr 2 w Legnicy;
- Państwową Wyższą Szkołę Zawodową im. Witelona w Legnicy;
- Powiatowy Urząd Pracy;
- Urząd Miasta w Legnicy.

Na terenie poradni organizującej grę podczas Ogólnopolskiego Tygodnia Kariery pełnione były w ramach działań Punktu Konsultacyjnego całonocne dyżury. Realizowali je pracownicy Zespołu do spraw Doradztwa Zawodowego. Stworzyło to okazję do udzielania zgłaszającym się drużynom i indywidualnym osobom informacji o formach i zasadach pracy poradni, a w szczególności jej działu zawodowego. Uczniowie w praktyczny sposób poszerzyli swoją wiedzę na temat pomocy oferowanej przez specjalistów z poradni. Mieli okazję dokonać autodiagnozy swoich predyspozycji i preferencji zawodowych, istotnych w procesie planowania kariery edukacyjno-zawodowej.

Drużyny szkolne zbierały informacje także w Punktach Kontrolnych pozostałych instytucji organizujących grę. Zdobyta wiedza została zweryfikowana podczas finałowego quizu, który odbył się na terenie Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej im. Witelona w Legnicy. W tej części gry, oprócz zespołów i ich opiekunów, uczestniczyła licznie zebrana publiczność.

Efekty działań:

- uświadomienie sobie przez uczestników konieczności planowania własnej kariery edukacyjnej i zawodowej oraz uczenia się przez całe życie;
- pogłębienie wiedzy na temat instytucji służących pomocą w planowaniu działań edukacyjnych i zawodowych;
- uzyskanie statutu pozytywnego lidera i promowanie w sposób naturalny działania o charakterze pomocowym;
- otrzymanie przez legnickie szkoły ponadgimnazjalne wsparcia z zakresu doradztwa edukacyjno-zawodowego;
- promowanie przez szkoły idei świadomego planowania i wyboru kariery edukacyjnej oraz zawodowej.

Działania integrujące instytucje rynku pracy i placówki oświatowe przyczyniły się do zintensyfikowania kontaktów pomiędzy nimi, co poskutkowało kolejnymi wspólnymi przedsięwzięciami.

Rozwinęła się współpraca poradni z:

- Powiatowym Urzędem Pracy w celu aktywizowania osób bezrobotnych;
- instytucjami rynku pracy w ramach organizacji otwartego Dnia Doradztwa Zawodowego na terenie poradni.

Przedsięwzięcie cieszy się dużym uznaniem uczniów i dyrektorów, czego wyrazem jest rosnąca z roku na rok liczba szkół biorących udział w grze miejskiej oraz zainteresowanie, jakie wywołuje.

Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna nr 2 w Bydgoszczy „Moje wybory edukacyjne i zawodowe – wsparcie uczniów bydgoskich gimnazjów i szkół ponadgimnazjalnych w zakresie doradztwa edukacyjno-zawodowego”

W ramach realizacji projektu „Moje wybory edukacyjne i zawodowe – wsparcie uczniów bydgoskich gimnazjów i szkół ponadgimnazjalnych w zakresie doradztwa edukacyjno-zawodowego” poradnia opracowała model doradztwa edukacyjno-zawodowego dla szkół, który zakłada przygotowanie młodzieży do trafnego wyboru zawodu i drogi dalszego kształcenia.

Cele ogólne:

- wyposażenie uczniów w podstawową wiedzę przydatną przy dokonywaniu wyborów edukacyjnych i zawodowych;
- dokonanie diagnozy pedagogicznej i psychologicznej uczniów pod kątem wyboru szkoły lub zawodu;
- kształtowanie postaw i kompetencji przydatnych w roli pracownika.

Cele szczegółowe:

- przygotowanie rodziców do efektywnego wspierania dzieci w podejmowaniu decyzji edukacyjnych i zawodowych;
- oferowanie szkolnym koordynatorom doradztwa pomocy w opracowaniu i realizacji wewnątrzszkolnych systemów doradztwa edukacyjno-zawodowego oraz tworzeniu sieci współpracy;
- wspieranie działań szkoły poprzez prowadzenie punktów konsultacyjnych oraz warsztatów dla uczniów;
- podejmowanie działań innowacyjnych poprzez opracowanie i realizację Grantów Oświatowych;
- nawiązanie współpracy z lokalnymi instytucjami wspierającymi uczniów w zakresie doradztwa zawodowego;
- podnoszenie kwalifikacji pracowników poradni w zakresie doradztwa zawodowego;
- wykorzystanie nowoczesnych narzędzi i pomocy.

Poradnia promowała doradztwo zawodowe poprzez udział w:

- Ogólnopolskim Tygodniu Kariery;
- Międzynarodowym Tygodniu Przedsiębiorczości;
- Bydgoskich Targach Edukacyjnych;
- spotkaniach informacyjnych organizowanych w ramach Miejskiego Programu Doradztwa Zawodowego „Azymut: nauka i praca”.

Formy działań podjętych przez poradnię:

- cykliczne spotkania ze szkolnymi koordynatorami doradztwa edukacyjno-zawodowego;
- prowadzenie stałych i cyklicznych warsztatów zawodoznawczych;
- uruchomienie Punktów Konsultacyjnych;
- opracowanie i realizacja grantów oświatowych;

- udział w lokalnych i międzynarodowych wydarzeniach związanych z rozwijaniem przedsiębiorczości i planowaniem kariery;
- psychoedukacja rodziców;
- e-learning.

Zadania zrealizowane podczas spotkań pracowników poradni ze szkolnymi koordynatorami:

- omówienie planu pracy zespołu orientacji i poradnictwa zawodowego;
- ustalenie zakresu oraz harmonogramu działań w szkołach;
- zebranie informacji dotyczących zapotrzebowania szkół;
- przeprowadzenie ewaluacji zrealizowanych działań;
- realizacja bloków szkoleniowych.

Działania realizowane podczas trwania projektu:

- utrzymywanie bezpośredniego kontaktu ze szkolnymi koordynatorami doradztwa;
- współpraca poradni ze szkołami podczas organizowania warsztatów i prowadzenia punktów konsultacyjnych;
- wymiana doświadczeń, upowszechnianie dobrych praktyk, poszerzanie wiedzy, przekazywanie informacji szkolnym koordynatorom oraz zachęcanie ich do podnoszenia kwalifikacji i kompetencji poprzez udział w warsztatach i szkoleniach;
- opracowanie i realizacja Bydgoskiego Grantu Oświatowego „E-doradztwo zawodowe – udzielanie indywidualnych porad zawodowych on-line uczniom gimnazjów i szkół ponadgimnazjalnych”, w ramach którego z poradnictwa skorzystało 308 uczniów;
- przeprowadzenie warsztatów na terenie szkół oraz prowadzenie punktów konsultacyjnych;
- dokonanie na terenie poradni diagnozy uczniów pod kątem ich indywidualnych predyspozycji i preferencji zawodowych;
- wspieranie uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi i niepełnosprawnościami;
- udział pracowników zespołu orientacji i poradnictwa zawodowego poradni, w zależności od zgłaszanych potrzeb, w prelekcjach dla rodziców;
- przekazanie rodzicom informacji dotyczących bydgoskiego rynku edukacyjnego oraz czynników wyboru szkoły i zawodu;
- uczestnictwo w spotkaniach informacyjnych dla rodziców w ramach kampanii promującej szkolnictwo zawodowe, podczas których omówiono czynniki wyboru zawodu;
- bezpośrednie wsparcie rodziców podczas indywidualnych konsultacji w poradni;
- udział pracowników Zespołu Orientacji i Poradnictwa Zawodowego poradni w Bydgoskich Targach Edukacyjnych, na których uczniowie i rodzice zachęceni byli do skorzystania z doradztwa zawodowego;
- prowadzenie warsztatów na terenie szkół w ramach Ogólnopolskiego Tygodnia Kariery oraz Międzynarodowego Tygodnia Przedsiębiorczości;
- systematyczne uczestnictwo pracowników poradni w szkoleniach, warsztatach konferencjach związanych z doradztwem zawodowym;
- dyskusowanie na forach merytorycznych, korzystanie z zamieszczonych materiałów, dzielenie się z innymi wiedzą i doświadczeniem;
- korzystanie z nowoczesnych narzędzi oraz multimedialnych pomocy, komputerowych testów zainteresowań i predyspozycji, takich jak np. Profil Zainteresowań Zawodowych dla uczniów o obniżonych możliwościach intelektualnych.

Efekty realizacji projektu:

- podniesienie wiedzy uczniów oraz ich rodziców na temat możliwości edukacyjnych i zawodowych;
- zachęcenie uczniów do korzystania z doradztwa zawodowego oraz z konsultacji z doradcami zawodowymi na terenie poradni;
- docenienie przez szkolnych koordynatorów doradztwa zawodowego wartości zajęć i ich przygotowania merytorycznego oraz przydatności przekazywanych treści;
- udzielenie pomocy psychologiczno-pedagogicznej uczniom w miejscu ich przebywania (w szkołach);
- skorzystanie z oferty poradni przez ponad 800 uczniów;
- utrzymanie ciągłości i cykliczności działań;
- prowadzenie zajęć z wykorzystaniem metod aktywizujących i nowatorskich;
- udzielenie porad on-line.

Poradnia zaprezentowała podjęte działania w okolicznościowym folderze wydany z okazji jubileuszu 40-lecia jej istnienia oraz filmiku prezentowanym podczas konferencji „Wokół dziecka i rodziny – możliwości wsparcia”.

Podsumowanie

Mamy nadzieję, że przedstawione powyżej przykłady działań i omówione metody zachęcą Państwa do otwartości i zaangażowania w przedsięwzięcia, które poszerzają horyzonty i dają szansę na rozwój nie tylko uczniów, ale całej społeczności szkolnej i lokalnej. Realizując zadania z obszaru doradztwa zawodowego, możemy pokazać uczniom, jak działać niestandardowo, wykorzystywać szanse i rozwijać swój potencjał, realizując własne pomysły – nie tylko w szkole, ale i poza nią.

Zaprezentowane tu dobre praktyki pozwalają zaobserwować, jak szeroki jest wachlarz możliwości pracy doradczej i wspierania jej. Zachęcamy, aby w oparciu o te, jak i inne pomysły realizowane w placówkach, doskonalić warsztat pracy, wzbogacać metody i poszerzać zakres form wsparcia zarówno ucznia, jak i szkoły. Dzięki efektom zaprezentowanych działań wiemy, że warto je powielać, inspirować się nimi i próbować dotrzeć z nimi do jak największej liczby uczniów.

Bibliografia

Kamieniecka M., (2015), *Decyzje edukacyjno-zawodowe uczniów szkół gimnazjalnych. Raport podsumowujący*, Warszawa: Instytut Badań Edukacyjnych.

Kielin J., (2002), *Jak pracować z rodzicami dziecka upośledzonego. Przewodnik dla nauczycieli i terapeutów z placówek specjalnych*, Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.

Lewowicki T., (1986), *Kształcenie uczniów zdolnych*, Warszawa: Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne.

Najwyższa Izba Kontroli, (2017), *NIK o pomocy psychologiczno-pedagogicznej dla uczniów*, Warszawa: NIK.

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej (Dz.U. z 2017 r., poz. 356).

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 17 marca 2017 r. w sprawie szczegółowej organizacji publicznych szkół i publicznych przedszkoli (Dz.U. z 2017 r., poz. 649).

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 roku w sprawie zasad organizacji i udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach (Dz.U. z 2017 r., poz. 1591).

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 25 sierpnia 2017 roku w sprawie sposobu prowadzenia przez publiczne przedszkola, szkoły i placówki dokumentacji przebiegu nauczania, działalności wychowawczej i opiekuńczej oraz rodzajów tej dokumentacji (Dz.U. z 2017 r., poz. 1646).

Szafrńska K., (2012), *Drama dla osób niepełnosprawnych*, „Kultura i edukacja” nr2/88.

Zalecenie Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 18 grudnia 2006 w sprawie kompetencji kluczowych w zakresie uczenia się przez całe życie (2006/262/WE).

Załącznik

ARKUSZ INDYWIDUALNEGO PROGRAMU EDUKACYJNO-TERAPEUTYCZNEGO (IPET) opracowany przez Ośrodek Rozwoju Edukacji

Imię i nazwisko ucznia
Klasa wiek
Wychowawca
Indywidualny program edukacyjno-terapeutyczny na rok szkolny
Nr orzeczenia

Cele edukacyjne		Cele terapeutyczne			
ogólne: szczegółowe:			ogólne: szczegółowe:		
Zakres dostosowań (np. warunki, zewnętrzne, organizacja pracy, egzekwowanie wiedzy, ocenianie)	Rodzaj i zakres zintegrowanych działań nauczycieli i specjalistów (kto, podczas jakich zajęć, jakie działania realizuje)	Formy i metody pracy z uczniem (np. rodzaj zajęć, czas trwania, wymiar godzin, sposób egzekwowania wiedzy i oceniania)	Rodzaj i zakres współpracy i specjalistów z rodzicami (jakie działania podejmują rodzice)	Działania wspierające rodziców ucznia (rodzaj działań, kto realizuje)	Rodzaj i zakres współdziałania z innymi instytucjami (która instytucja, jaki specjalista, jakie podejmuje działania – np. pracownik socjalny, pomoc materialna dla rodziny, instruktor w domu kultury – zajęcia rozwijające zainteresowania i mocne strony ucznia)

Data	Podpis rodzica							
Podpisy członków zespołu								
Ustalone przez dyrektora formy, sposoby, okres udzielania uczniowi pomocy psychologiczno-pedagogicznej oraz wymiar godzin								
Ewaluacja* :								
Zakres dostosowań	Rodzaj i zakres zintegrowanych działań nauczycieli i specjalistów	Formy i metody pracy z uczniem	Rodzaj i zakres pracy nauczycieli i specjalistów z rodzinami	Działania wspierające rodziców ucznia	Rodzaj i zakres współdziałania z poradniami psychologicznymi/-pedagogicznymi/placówkami doskonalenia nauczycieli/szkółami specjalnymi, integracyjnymi	Rodzaj i zakres współdziałania z innymi instytucjami		

Zmiany i postępy w nauce i funkcjonowaniu społecznym ucznia						
Wnioski i modyfikacje: (konstruowanie indywidualnego programu edukacyjno-terapeutycznego na kolejny rok szkolny)						
Zakres dostosowań	Rodzaj i zakres zintegrowanych działań nauczycieli i specjalistów	Formy i metody pracy z uczniem	Rodzaj i zakres współpracy nauczycieli i specjalistów z rodzicami	Działania wspierające rodziców ucznia	Rodzaj i zakres współdziałania z poradniami psychologicznymi/-pedagogicznymi/-placówkami doskonalenia nauczycieli/szkołami specjalnymi, integracyjnymi	Rodzaj i zakres współdziałania z innymi instytucjami
Data			Podpis rodzica			
Podpisy członków zespołu						

* Należy je uwzględnić, dokonując wielospecjalistycznej oceny ucznia.

Ośrodek Rozwoju Edukacji
Aleje Ujazdowskie 28
00-478 Warszawa
tel. 22 345 37 00; fax 22 345 37 70
www.ore.edu.pl